

DIE MILJOENEN EENS ZALIGEN ZAL

C. M. v. d. Berg-Akkerman

De jaren vliegen voorbij. Het is alweer december en langzaam nadert kersttijd. 't Is aldoor druk in de winkels; vooral dit jaar schijnt het kooplustig publiek van geen ophouden te weten.

Sara Koopman staat dan ook voortdurend achter de toonbank. Ze verkoopt graag. Vriendelijk en opgewekt staat ze de klanten te woord en het gebeurt niet vaak, dat iemand niet geslaagd haar winkel verlaat! Ze verstaat uitstekend de kunst van verkopen.

Haar zaak is een zaak van galanterieën en kunstvoorwerpen in uitgebreide zin. Een staf van vlotte verkoopsters werkt onder haar. Haar loyale houding tegenover hen, heeft een prettige sfeer geschapen. De meisjes werken graag in magazijn „Bijou”. Het is een zaak van standing. Hier regeert een verstandige vrouw, die rekening houdt met de wensen van klanten en, zover dit in haar vermogen ligt, hieraan voldoet.

Sara Koopman is een jodin, een knappe, jonge vrouw, die het donkere haar golvend langs haar goedgevormd hoofd heeft liggen. Ovaalvormig is haar gelaat; donker de ietwat melancholisch kijkende ogen; weemoedig vaak de vriendelijke mond; zacht de melodieuze stem; toch overtuigend haar verkoopkracht.

Ze is niet zo heel jong meer, deze Sara. Ze is een vrouw geworden, gerijpt door veel verdriet, angst en zorg. Nooit zal dit stempel meer kunnen worden uitgewist.

Eens was Sara een kind uit een bloeiend, welvarend koopmansgezin. Ze had lieve ouders, broers en zusjes, waar ze dolveel van hield. Waar ze mee kibbelde, lachte en zong en waar ze mee opgroeide in hechte familieband, die nooit te verbreken scheen. Met Mirjam, Roza en Clara, de zusjes en Jos, die eigenlijk Jozef heette, benevens Jacob, het benjaminnetje van het gezin, vormden zij het zestal kinderen uit

het gezin van vader en moeder Koopman. Met de onstuimigheid, joden eigen, hadden ze elkaar lief. Er waren ook geen financiële zorgen, want vader had een grote zaak, die uitstekend liep.

Hij was een goed koopman, geen sjacheraar. Hij was eerlijk, voor zover dit mogelijk was in de handel en wist toch veel geld te verdienen. — Vader Koopman had om zo te zeggen een fijne neus. Als hij ergens voordeel in zag, kon men er zeker van zijn dat er werkelijk iets te verdienen viel. Graag vroeg men dan ook advies aan Alexander Koopman. Hij was een rechtschapen, verstandig man, olijk en guitig in grappen en grollen; goedaardig en joviaal. In de handel echter gaar en bedreven als geen ander.

Ondanks veel afval onder z'n geloofsgenoten, bleef hij de joodse godsdienst trouw. Hij leefde overeenkomstig de wetten van zijn volk, stond erop dat ook de kinderen hun plichten nakwamen. Was nog onlangs Jozef niet aangenomen? Een hele plechtigheid, die grote feestelijkheden tot gevolg had gehad. „Een mens zonder geloof is arm,” placht vader Koopman te zeggen. „De God onzer vaderen is ook nu nog de God van Israël.”

De kinderen Koopman werden dus godsdienstig opgevoed. Ook Sara had al jong de gebeden geleerd en eerbied voor Jehova, de God hunner vaderen. Ze kende de Messiasverwachting. Eens zou de koning der Joden geboren worden, die het volk voorgoed zou verlossen van het slavenjuk en voor eeuwig weer verenigen. Stond het zo niet in een gebed uit de Joodse synagogale liturgie: „... en schenk ons de Messias te komen, de Spruite Davids, spoedig in onze dagen...” Zou je daarom niet bidden met je ganse hart? Eens zal God toch dit gebed verhoren, eens zal God toch Zijn beloften vervullen!

Maar zij wist niet, dat God met grote droefheid neerzag op Zijn arme blinde volk! Het volk dat nog steeds in duisternis wandelde en het grote licht dat reeds eeuwen geleden verschenen was, nimmer zag. Van Christus' geboorte had Sara nooit gehoord. In haar gemoed was geen onrust. Ze kon niet weten, dat God een plan met haar had. Dat zij geroepen zou worden om Zijn naam te dragen. Ze was een echt kind van haar vader. Dol op de zaak en hevig geïnteresseerd bij de handel. Als meisje van veertien jaar stond ze al bij vader in de winkel en vader Koopman was trots op haar.

„Er zit wat in jou,” placht hij goedkeurend te zeggen, „doe maar flink je best, kind, dan maak ik van jou een allround zakenvrouw! In de handel valt uitstekend te verdienen!”

Sara kleurde geveleid bij vaders lof en zo mogelijk legde zij zich met nog meer ijver toe op de zaak. De zaak van vader en . . . zo voelde zij het, ook een beetje van haar. Ze vond het heerlijk om te helpen bij het etaleren en al gauw gaf ze adviezen; zei ze, hoe ze vond dat een artikel beter tot zijn recht kwam.

Ze had smaak en zeer tot haar genoegen deed vader Koopman heel vaak wat zij voorstelde. 's Avonds bezocht ze een handelsschool en bij het doorkruisen van de stad bekeek ze veel andere etalages. Ze gaf haar ogen goed de kost en wat haar in de praktijk van nut scheen, nam ze rustig over.

Sara was niet het oudste kind van het echtpaar Koopman, wel de eerste die werkelijk veel voor de zaak voelde en een ware hartstocht aan de dag legde voor alles wat het bedrijf betrof. Stil en bedrijvig ging ze haar weg, plichtsgetrouw tot in het kleine. Met gemengde gevoelens hadden de verkoopsters haar intrede in de zaak begroet. Ze zagen haar als een pottekijkster, die alles wat in de winkel gebeuren zou in de huiskamer ging overbrengen. Maar hierin vergisten zij zich, want Sara vertelde nooit iets van hun doen of laten. En hadden zij soms meningsverschil onder elkaar, dan hield zij zich wijselijk achteraf. Als jongste verkoopster kende zij haar plaats, al was zij dan de dochter van de eigenaar. De tijd zou haar immers vanzelf de plaats toewijzen die ze verdiende!

„Ze spaart een werkkraft uit,” zei haar vader tevreden. En dat was ook zo. Boven studeren gaf Sara de voorkeur aan de praktijk en de avondlessen moesten dienen om haar theoretisch te bekwamen. Haar levensweg scheen gebaand en beloofde van meet af aan reeds succes. Toen kwam mei 1940, het werd oorlog. Zo overrompelend was dit vreselijke, dat niemand tijd had de omvang ervan te beseffen en te overzien. In allerijl werden de etalages geblindeld, uit vrees voor kapotte ruiten, bij bomaanvallen. De hele dag hoorde Sara in de winkel de geagiteerde gesprekken aan, die over de oorlog gingen. Er waren weinig optimisten, de angst voor de vijand had iedereen te pakken.

Vader Koopman zag dadelijk alles donker in. „Ik verwacht niet veel

goeds van de Duitsers," zei hij. „In hun eigen land hebben ze de Joden al zo lang getreiterd; als zij hier de baas worden, is het met ons afgelopen. Dan kan het best gebeuren, dat ik de grote vijver oversteeek."

„Kom, kom," suste moeder Koopman, „niet zo somber, Alex, Holland is Duitsland niet. Wij geven ons zomaar niet over, wie weet hoe alles meevalt, je kunt zo moeilijk oordelen over toestanden in een ander land en waarom zou je voortijds in vrees leven?"

Alexander haalde zijn schouders op, nam allerlei voorzorgen die van een zakenman verwacht werden en deed 's nachts geen oog dicht. Met grote spanning volgde ieder het verloop van de strijd. Allerlei tegenstrijdige berichten deden de ronde. Het waren martelende dagen, die eerste oorlogsdagen. Dagen, die sommige mensen een zenuwcrisis bezorgden en vooral de nachten waren verschrikkelijk. In de nachten was het somber brommen van de bommenwerpers ijselijk hoorbaar, zodat ieder angstig z'n adem inhield; er werd weinig geslapen. Toen kwam de vijfde dag! Een dag die als een nachtmerrie altijd in Sara's herinnering zal blijven. Al vroeg in de morgen gingen de wildste geruchten. — Duitsland zou een ultimatum gesteld hebben aan Nederland. Wanneer ons land zich niet binnen enkele uren overgaf, zouden alle grote steden gebombardeerd worden! Maar wie geloofde dat? Men redeneerde de angst weg. Branie van de Duitsers, ze zullen wel wijzer zijn!

't Gezin Koopman had juist het middagmaal genuttigd. Jos stapte op de fiets om naar school te gaan en ook de andere kinderen waren van tafel opgestaan. Sara begaf zich als gewoonlijk naar de zaak, waar altijd wel wat voor haar te doen viel. Toen kwam vader op haar toe. Hij keek zo ernstig en Sara vond hem zo abnormaal nerveus terwijl hij met haar sprak.

„Je moet eerst even een boodschap voor me doen, Sara", begon hij, „hier is een waardevolle brief, die je aan oom Abraham moet brengen. Er is haast bij, neem je fiets en doe het eerst, wil je?"

„Ja vader," zei Sara gehoorzaam.

„Zul je zorg hebben voor die brief, Sara? Denk erom, dat je hem niet kwijt raakt hoor! Nogeens, het is belangrijk!" zei vader dringend. „Toe nou vader," zei Sara verwijtend.

„k Weet wel dat ik je vertrouwen kan, kind, ga nu maar,” suste vader gejaagd.

Sara nam de fiets en was binnen enkele minuten op weg naar oom Abraham en tante Eva. Oom Abraham was de oudste broer van vader, hij had geen kinderen. Maar oom en tante waren hartelijke mensen en Sara kwam er graag. Ze reed hard, hoopte intussen vurig dat er geen luchtalarm zou komen, waardoor ze genoodzaakt zou zijn in een schuilkelder te wachten tot het over was. Maar 't bleef bijna eng rustig na al het lawaai van de vorige dagen. Zonder stagnatie bereikte ze het huis in de stad. Ze zette haar fiets tegen de gevel en belde aan. Blij dat ze er was, besteede ze de trappen naar de derde verdieping van de flat, waar heel bovenaan tante Eva haar stond op te wachten. Oom vond ze languit liggend in een makkelijke stoel.

„Ik kom u een brief brengen van vader,” begon ze dadelijk.

„Ha fijn, gelukkig, ik weet er al van,” zei oom, „we hebben een zaak lopen die onmiddellijk z'n beslag moet hebben,” verduidelijkte hij aan tante Eva.

„Wie denkt er nu aan zaken,” zei tante Eva geagiteerd.

„Juist nu”

Nee, oom Abraham gaf geen verklaring meer, want op 't zelfde moment gebeurde er zoiets ontzettends, dat het hen alle drie verschrikt deed opspringen. Met een enorme snelheid kwam een aantal bommenwerpers over de stad. Grote zwarte monsters, die laag over de huizen vlogen en een lawaai veroorzaakten of de wereld verging.

„God, Heere in de Hemel, behoed ons,” kermde tante Eva ontsteld. Met wanhopig gebaar wrong ze haar handen en drong zich ontzet tegen de kamermuur. Oom Abraham stond lijkwit bij de tafel, met ogen die alle angsten uitdrukten die een mens maar hebben kan. De aarde schudde en dreunde en de fundamenteën van het huis trilden 't Leek of plotseling de lucht verduisterde een korte stonde van ongekende verdrukking, die een eeuwigheid scheen te duren!

Toen het tumult ophield, stond de stad in brand! De binnenstad was een loeiende vuurzee. Overal stegen dikke rookwolken op, die een verstikkende atmosfeer schiepen Oom Abraham vloog de trappen af, naar buiten. Tante Eva viel op een stoel neer, totaal over-

stuur van schrik. Sara, zelf ook trillend op haar benen, trachtte haar te kalmeren. Maar ze sprong weer op en snelde naar het raam, waar ze beiden het afgrijselijkste schouwspel zagen

Toen kwam oom Abraham weer binnenstormen. Hij sprak in telegramstijl: „De stad is gebombardeerd alles brandt! Je mag niet weg, Sara Je kunt de straat niet op Er zijn duizenden doden Blijven jullie in huis Het is het is moord op grote schaal Het is afschuwelijk!”

Niet te beschrijven wat Sara in de dagen die daarop volgden, doorleefde. Al spoedig wist ze, dat ook hun huis en winkel getroffen waren. Als een rokende puinhoop vond ze alles wat haar lief was terug; onder dat puin vond men later de verkoolde lichamen van haar ouders, 't personeel en de kinderen

Een week later ontmoette ze toevallig Jos, die evenals zij tot de overlevenden behoorde. Ze vlogen elkaar snikkend om de hals, geen van beiden kon onder woorden brengen, wat ze leden. Sara nam Jos mee naar oom en tante, die hem evenals haar, voorgoed in huis opnamen. Zij rekenden het zich tot een eer, voor de beide kinderen van hun overleden broer te mogen zorgen.

Sara maakte een uiterst moeilijke tijd door, haar evenwichtige natuur lag totaal overhoop, ze kon het ontzaglijk grote verdriet dat haar zo plotseling overvallen was, niet verwerken. Werkeloos en doelloos was opeens haar leven geworden. Tante Eva drong erop aan, dat ze een passende betrekking zou zoeken. De afleiding zou haar goed doen. Ze slaagde spoedig en opnieuw stond ze als verkoopster, maar nu in een parfumeriezaak. Toen kwam de jodenvervolging! Een ster op haar jas. Geen toegang tot de openbare gelegenheden, ontslag door haar patroon, die geen Joods personeel in dienst durfde houden en ten slotte de deportatie naar Duitsland. Hartverscheurende tonelen van verzet en machteloze woede hadden geen succes. De vijand was baas en er was maar één middel om aan de machthebber te ontkomen. Onderduiken! Een toevlucht zoeken bij liefdevolle mensen, die om hunnentwil iets durfden riskeren.

Zo werd Sara op een donkere avond naar een vreemd dorp gebracht. Het gezin dat zij met hun vieren vormden, werd opnieuw uit elkaar

gerukt en geen van hen wist of zij elkaar nog ooit terug zouden zien. Ze vond een nieuw tehuis bij de hoofdonderwijzer van dat dorp. Z'n vrouw en hij waren hartelijke mensen. Ze namen Sara op in huis, alsof ze hun eigen dochter was. Op vele manieren trachtten zij haar het geleden leed te verzachten. Maar ze moest zich aldoor schuil houden, omdat zij zo'n uitgesproken Joods type was. Alleen 's avonds kwam zij de deur uit als het donker was. Verdriet en heimwee knaagden aan Sara's hart. Waarom moest zij dit allemaal lijden? Ze begreep er niets van. Stil en in zich zelf gekeerd, soms bijna stug, ging ze de lange dagen door. Had ze ook maar niet beter kunnen sterven, toen met dat bombardement?

Toch werd deze onderduikperiode Sara tot grote zegen. Ze hoorde dagelijks lezen uit de bijbel; aandachtig luisterde zij naar de verhalen uit het oude en nieuwe testament. Wie was die grote Profeet, waarvan zoveel geschreven staat in de bijbel? Tante Riek, de vrouw van de hoofdonderwijzer onderwees haar met tact. Ze vertelde van Gods belofte, wees op de profetieën, die heenwezen naar de Verlosser en eindelijk naar de vervulling van die beloften door de geboorte van de Heere Jezus. Sara luisterde eerbiedig, van stap tot stap volgde zij Jezus' rondwandeling op aarde, Zijn kruisdood, opstanding en hemelvaart Het zaad dat in haar hart gestrooid werd, ontkiemde. Kinderlijk eenvoudig nam zij Gods woord aan en het geloof werd haar een grote steun in de moeilijke jaren van haar leven!

Toen eindelijk na lange moeizame strijd de bevrijding kwam, verlangde zij terug te keren naar Rotterdam. Ze deed er navraag naar mogelijke overlevenden van haar familie. Tante Eva bleek aan een hartverlamming te zijn gestorven en van haar broer Jos hoorde zij nooit meer iets. Alleen oom Abraham vond ze nog in leven. Hij schreide als een kleine jongen toen hij haar zag en ook Sara kon haar ontroering niet verbergen.

Ze trok bij hem in, zich voornemens verder voor hem te zorgen, wat oom dankbaar aanvaardde. Maar al spoedig merkte hij, dat ze christin geworden was. Dit was helemaal niet naar zijn zin: „Hoe ben je zo dwaas gekomen?” vroeg hij wrevelig. Op allerlei manieren uitte hij daarover z'n ontstemming en minachting. Sara trachtte uit te leggen met de bijbel in haar hand, maar oom luisterde niet!

„Spreek mij er niet van, Sara!” verweet hij heftig. „Als je ouders dit beleefd hadden, dat jij onze godsdienst ontrouw geworden bent! Ze zouden in staat geweest zijn, je de deur uit te zetten!”

„Waarom oom. Wat de Heilige Geest aan je hart waar maakt, móet je toch geloven,” zei Sara geduldig.

„Houd op kind, gebruik zulke grote woorden niet, de Almachtige zal je ervoor straffen! Spreek in mijn tegenwoordigheid niet over Jezus, ik verbied het je! Neem als Joods meisje je plichten in acht en geloof niet in die valse leer, je haalt je de toorn Gods over je arme hoofd! De Messias zal een groot Koning zijn, geen gekruisigde, versta je?”
't Was ondoenlijk met oom daar verder over te spreken, iedere poging stuitte telkens op verontwaardiging. Oom was niet te overtuigen. Nu pas ervoer ze de heftige tegenstand van haar volksgenoten, maar God zij dank, Sara bleef haar belijdenis trouw.

Oom hielp haar opnieuw een zaak opzetten. Er was geld genoeg. Ze koos galanterieën en zo werd magazijn „Byou” spoedig geopend. . . .

Nu staat ze alweer jaren achter de toonbank. Met veel toewijding heeft ze de zaak opgebouwd. Nu h  ar zaak, een zaak van verfijnde smaak en distinctie. Ze is er de ziel van. Een ernstige, jonge vrouw is zij geworden die met zachte, maar besliste stem haar wil oplegt aan haar personeel. Nooit hard of onhoeffelijk. Met ontzag kijkt men naar haar. Ze is rijp en ouwelijk voor haar jaren. Ze heeft gevoel voor schoonheid, dat blijkt uit haar etalages en de keuze van de sieraden die ze verkoopt.

Met weemoed herinnert zij zich vaders woorden. „Er zit wat in jou,” voorspelde hij jaren geleden glunderend. Hoe trots zou hij op haar zijn, als hij nu haar werk kon zien.

Sara sluit zorgvuldig de winkel deur, 't personeel is vertrokken. Een vermoeiende dag ligt achter haar. Een moment sluit ze de ogen. Wat een weldaad zou het zijn, nu ongestoord te kunnen rusten na zo'n drukke dag, maar in de huiskamer wacht oom! Oom, die zich onledig houdt met een kinderachtig spelletje. De man is zo goed als blind geworden, langzaam voltrekt zich over hem dat vreselijke lot. Hij is haar wachtend Een glimlach trekt over zijn gezicht als ze binnenkomt.

„Ben je daar, Sara?” zegt hij opgewekt, „Fijn dat je komt, 'k heb behoefte om een beetje te praten.”

„Was de dag lang voor u, oom?”

„Ik kom hem wel door,” antwoordt oom ontwijkend. „Was het druk in de zaak?”

„Ontzettend, oom. Eerst al met Sinterklaas en nu met Kerstfeest niet minder.”

„Voor zakenlui een beste tijd, er valt te verdienen, Sara!”

„Dat is waar, oom, maar ook een vermoeiende tijd. Ik zou vanavond eigenlijk nog moeten werken.”

„Dat is maar tijdelijk zo, nichtje, daar kom je wel weer overheen. Onderlaatst sprak ik de boekhouder nog, die vertelde me dat de omzet nog steeds stijgende is. Je hebt succes, Sara! De handelsgeest van de Koopmans zit je in het bloed.”

Sara antwoordt niet. Oom heeft deze dingen al zo vaak gezegd, hij lijdt aan het kwaaltje van veel oude mensen: valt dikwijls in herhaling. Trouwens, de welvaart in het bedrijf maakt haar niet zo diep gelukkig meer. Ze vraagt zich soms weleens af, waarom ze zo hard werkt. . . .

„Je moest een man naast je hebben,” onderbreekt oom weer haar denken. „Heb je al antwoord voor John Meyer? Dat zou nu de rechte man op de rechte plaats zijn.”

„U kent mijn gedachten daarover, oom,” zegt Sara zacht.

„Wat een onzin, kind. Je realiseert je niet voldoende wat zo'n kerel voor jou betekent. 't Is een prima zakenman! Hij zal je tot steun zijn, knap en intelligent en een zoon van het oude volk. Een echtgenoot zoals menige vrouw zich zou wensen.”

„U heeft in veel opzichten gelijk, oom . . . John is een . . . prima zakenman. Maar aan mijn toekomstige echtgenoot stel ik nog andere eisen. Hij staat vijandig tegenover mijn geloof.”

„Ach kind, ach kind, neem dat toch alles zo zwaar niet. John zal jou heus je kerk wel laten, je laat elkaar vrij! Hij doet niet aan het geloof van z'n volk en jij bent op een andere manier ontrouw, je hebt elkaar niets te verwijten en je krijgt een man . . . nou!”

„Oom, toe, praat er nu niet meer over. U begrijpt niet wat de Heere Jezus voor mij geworden is”

„Je bent een eigenwijs schepsel!” verwijt oom geagiteerd. „Sara, ge-

bruik je verstand, ik ben oud, ik kan sterven Wie zal je bijstaan als ik niet meer leef? Denk je daar wel eens aan?"

„Daar verdiep ik mij liever niet in. 'k Heb veel respect voor John, ik mag hem zelfs graag, maar z'n gespot met al wat mij heilig is, doet me verdriet."

Oom schraapt ongeduldig zijn keel: „ 't Schijnt je nogal hoog te zitten, dat geloof, maar 'k waarschuw je voor de laatste maal, nicht, je loopt je geluk voorbij!"

Mistroostig en vermoed zet Sara zich aan tafel. Ze heeft het moeilijker dan oom weet. Ze houdt van John Meyer. Hoe lang komt hij nu al niet als reiziger in haar zaak? 't Is een gewiekt zakenman, knap en voornaam van uiterlijk. Elke keer als zij hem ontmoet, weet ze zekerder dat ze van hem houdt. Maar John is een spotter, niet eens een gelovige Jood. Met fijne ironie kan hij tere dingen belachelijk maken en dat doet pijn! Ze wil geen verbintenis met een ongelovige.

Hij was ook ondergedoken geweest in de oorlog. „O, bij zulke vrome mensen, ze hadden hun best gedaan hem te bekeren, ja, stel je voor! Of God nog aan de Joden dacht vermoord en vervolgd werden ze op grote schaal En dat fabeltje van Bethlehem en de rest, moest dat een verlosser heten?"

Zo sprak John. Hij begreep er niets van, wilde ook niet begrijpen. Medelijdend en zelfverzekerd zag hij haar aan en haar welgemeende ernstige woorden braken stuk op zijn koud cynisme.

„Vind je dat God jou zo genadig is geweest? Je hele familie is kapot en je kan met Job zeggen dat je alleen bent overgebleven! Nou? Wat antwoord jij daarop? Dank u, God der Vaderen?"

Sara zweeg, ieder woord van haar riep een verbitterd weerwoord op. Maar ze had het moeilijk! Ze stond zo alleen. In de kerk en daarbuiten en ze had weinig tijd om meer contact te zoeken. Diep verdrietig zag ze John later wegrijden in zijn auto, zelfbewust plaatsnemend achter het stuur, met altijd op 't laatst nog een speciale afscheidsgroet voor haar.

Ze wist het soms niet. De twijfel be kroop haar, deed ze wel verstandig met John af te wijzen? Nooit zal ze dit bekennen aan oom, ze bezit genoeg van de Joodse stijfhoofdigheid om bij haar besluit te blijven. Maar er wàs strijd!

„Wil je me nog wat voorlezen, Sara?” verzoekt oom.

„De krant zeker?” vraagt ze neutraal.

„Als je niet te moe bent, graag!”

Waarom zou ze te moe zijn? Ze weet dat oom op dit uur gewacht heeft. Het gebeuren in de wereld interesseert hem en vooral de geschiedenis van de staat Israël. Als ze daarvan leest, lijkt z'n gezicht verjongd. „Ja, Jehova zal voor ons strijden, evenals vroeger,” knikt hij blij. Hij geniet van de successen van zijn volk. „Als ik jong was, dan ging ik ook daarheen, maar wat heeft men in Palestina aan een oude blinde man?”

Hij wordt er warm van om zijn hart: „We beleven een bewogen tijd, Sara! Jeruzalem wordt herbouwd en het volk Israël is weer een natie, waar men terdege rekening mee moet houden!”

Dat God zijn heilsplan met de wereld voltrekt, ziet hij niet en Sara's pogingen hem daarop te wijzen, lijden nog immer schipbreuk. Ze kan alleen voor oom bidden en vertrouwen dat God eens haar gebed verhoort.

De vierentwintigste december is aangebroken en de dag keert al naar de avond. Nog enkele uren, dan kan Sara de zaak sluiten. 't Wordt al rustiger in de winkel. Tegen vijven stopt de bekende wagen voor magazijn „Bijou”. John Meyer wipt lenig uit de auto en komt snel de winkel binnen. Hij stapt dadelijk op Sara af.

„Heb je een ogenblik?” vraagt hij veelbetekenend.

Sara bloost en kijkt verward: „Loop maar even mee,” zegt ze kort. Het personeel werpt elkaar veelbetekenende blikken toe.

„Wat is de reden van je bezoek op zo'n vreemde tijd?” vraagt ze zo zakelijk mogelijk, als de deur van het kantoor gesloten is.

John leunt nonchalant tegen haar bureau, het ene been over het andere geslagen en een lachje rond z'n mond. „Kun je 't niet raden?” probeert hij luchtig.

„Hoe zou ik,” weifelt ze zielig.

„Ach ja, je begrijpt ook niets, of wilt natuurlijk niet begrijpen! Maar ik zal 't je uitleggen. Ik had gedacht je vanavond te komen halen en er samen gezellig op uit te gaan. Een goede zaak opzoeken, waar wat sfeer is, daar lekker dineren samen, luisteren naar wat goede muziek

en dan nog eens praten. Je rust dan heerlijk uit, hebt wat ontspanning en dan, Sara, moet dit tussen ons eindeloos gerekt worden? . . .”

„John, ik moet je teleurstellen, 't spijt me voor jou, maar ik ga niet mee!”

„En waarom dan niet, Sara?”

„Omdat praten nutteloos is. Ik gaf je mijn antwoord allang, je weet hoe ik over de dingen denk”

„Maar dat was niet het antwoord waarop ik hoopte en ik wens me er ook niet bij neer te leggen. Je oom zei laatst”

„Wat oom zegt is voor zijn rekening. Over mijn leven beslis ik zelf, John! Heus, we hebben er lang en breed over gepraat, ik begin niet weer aan zo'n debat!”

„Wat bezielt je om mij te weerstaan! Ik weet dat je van me houdt, dat ik jou niet onverschillig ben. Waarom speel je met me? Ik rust niet voordat jij mijn vrouw bent. Ik wil niemand anders als bruid en je zult me eens trouwen, Sara!” zegt John hartstochtelijk brutaal. Sara ziet heel bleek, ze doet een paar passen achteruit: „Ga weg, John,” zegt ze hees, „ik speel niet, ik eh Als je eens wist, maar nee, nee, 't is zo eenvoudig niet misschien dat ik later Ga nu maar weg John, toe!”

„Natuurlijk ga ik weg,” zegt John bitter. „Maarre, op mijn knieën krijg je me nooit! Goedendag Sara, ik wens je prettige feestdagen!” Bij die woorden kijkt hij haar lang aan, tot hij zich bruusk omkeert en wegijlt. 't Duizelt Sara voor de ogen, ze hoort alles: het dichtslaan van de deur en 't aanzetten van de motor. Nu weet ze zijn voet op het pedaal en zijn handen om het stuurwiel

„O God, bewaar hem leid hem en red hem,” bidt ze vertwijfeld. Haar hand gaat langzaam naar haar hoofd, wat was 't moeilijk! Ze heeft stand gehouden, maar hoe? Hij doorziet haar, hij weet dat ze van hem houdt. Wat deden zijn woorden pijn: „Prettige feestdagen, Sara,” echo't zijn stem in haar na, prettige feestdagen!

Ze lijkt er nu verder af dan ooit! 't Was niet mooi van John, haar zo te overrompelen. Ze heeft en is helemaal van streek. „Ik heb te weinig geloof, Heere,” fluistert ze zacht, „maar bij U is alles mogelijk, alles!” Dan herstelt zij zich en gaat de zaak weer in. 't Is nog de tijd niet, nóg niet, weet ze zeker.

John Meyer zit weer achter het stuur van z'n wagen. Met veel zelfbeheersing rijdt hij door de stad. Nee, hij zal geen dwaze dingen doen, want in magazijn „Bijou” woont Sara Koopman. Met haar wil hij eenmaal een mooie toekomst ingaan. Ja ja! Ontzettend veel houdt hij van haar en zij van hem, dat weet hij zeker. Hij heeft zojuist ontactisch gehandeld, maar ja, wat doe je in een overmoedige bui. Oom Abraham had gister het vuurtje aangewakkerd, met z'n lof over zijn nicht. „Ze is het wachten waard, John,” had hij slim gezegd, „een vrouw uit duizenden!” Of hij dat niet allang wist. Natuurlijk wilde hij wachten, al was 't jaren. Maar nu had hij bijna voorgoed zijn glazen ingegoooid door zijn onhoffelijk optreden. Vooral z'n laatste woorden waren unfair, daar heeft hij spijt van! Die zou hij graag ongezegd maken. Hij had haar Ja, wat had hij eigenlijk moeten doen? Welke weg moest hij inslaan ?

Nadenkend parkeert hij z'n auto voor een restaurant, stapt traag uit het portier en gaat naar binnen. In de garderobe ontdoet hij zich van zijn jas. Eenmaal aan een tafeltje bestelt hij koffie met een paar broodjes. Hij moet iets eten, tracht onderwijl een blik te slaan in het avondblad. Maar het nieuws boeit hem niet, onder alles door denkt hij aan Sara. Hij zou er alles voor over hebben als zij „ja” zei, maar geloven op gezag, dat is hem onmogelijk! Hij deed er al zo lang niet meer aan, ach, hij kon er niet mee klaar komen. Zoals zijn volk uitgemoord en vervolgd werd, altijd geminacht en gehaat. Zelf was hij immers ook maar nauwelijks aan de dood ontsnapt, toen hij bij een deportatie had kunnen vluchten Toen was die wrok in zijn hart gekomen jegens God, die dit alles toeliet, die God, die Sara wou dat hij aannam als zijn God. En dan de verhalen over de Messias . . . hij wou dat hij het geloven kón!

Hij steekt een sigaret op, rookt traag, diept eindelijk uit zijn binnenzak een nieuw testamentje op. Hij bladert erin, leest hier en daar een stukje in de evangeliën Die Jezus was een groot profet, die veel tekenen en wonderen deed! Hij genas zieken en wierp duivelen uit; en zoals hij de schriftgeleerden en farizeeën soms de les las . . . Maar de Messias? Hij weet het niet! Hij moet toegeven dat alles hem wel interesseert. Hij heeft het Nieuwe Testament gekocht om haar, wat doe je tenslotte al niet voor een vrouw en het boeit hem . . . maar nu dit

alles geloven, dat gaat zomaar niet. Dat Christus in een stal geboren werd, de omstandigheden in aanmerking genomen, was aannemelijk; maar die kruisiging, moest de Messias dan een gekruisigde zijn, een van God vervloekte? Hij klapt het boekje dicht, stopt het weer in de binnenzak van z'n colbert. Kon hij er maar eens met iemand over praten, maar met wie? De avond ligt voor hem, hij kan naar zijn kamer gaan, of naar één van zijn vrienden, hij zal er welkom zijn. Maar het trekt hem niet en nog langer in dit restaurant te blijven zint hem evenmin.

Als hij vanavond eens een bezoek aan boer Brinkers bracht, dat zijn serieuze mensen, die kunnen hem wel wegwijzen in dat bijbeltje. Z'n besluit is spoedig genomen, bijna overhaast rekt hij met de kelner af, hem een grote fooi latend.

Weldra start hij zijn wagen, hij heeft nu weer een doel. De Brinkers zullen opkijken als hij zo opeens binnen komt vallen en nog wel op zo'n vreemde avond. Maar ze zijn gastvrij, en hij was er twee jaar ondergedoken. Ellendige tijd. Achttien jaar was hij toen, jaren om nooit te vergeten . . . ! Ze spraken wel eens over 't geloof en ze lazen aan tafel uit de bijbel, maar hij kon het toen niet verwerken, hij wou er niets van weten. Hij luisterde uit beleefdheid, omdat ze zo goed voor hem waren. Anders niet.

Wat is de lucht opgehelderd, zou het gaan vriezen? Sterren twinkelen als diamantjes aan de hemel. 't Is een klein half uur rijden naar „Morgenrood”. Ze wonen vrij dicht bij de stad. De koplampen beschijnen helder de donkere buitenweg, af en toe passeert een fietser. Hij rijdt niet hard, want hij weet dat de weg niet best is in de winter. Zo nadert hij de boerderij, die een eind het land in ligt. Nu de oprijlaan indraaien en dan tenslotte het laatste stuk lopen. De hofhond kondigt zijn komst al aan met woest geblaf.

„Stil maar ouwe jongen, koest wat,” praat hij voor zich heen. Hij weet, dat men nu binnen al uitkijkt. Toch ziet vrouw Brinkers verrast op als hij binnenkomt.

„Dat is nu eens aardig, John, dat jij nu op bezoek komt!”

„Ja vrouw Brinkers, daar ben ik eindelijk weer eens. Hoe gaat het jullie? Is je man er niet?”

„O ja wel, die is even in de stal, 't paard had vandaag een ongeluk, het

struikelde en had iets aan zijn poot. Brinkers is nog even naar hem kijken."

„Verder alles in de rozen? Ook met je liefstallige dochters?"

„Best John, Marie is getrouwd, dat weet je en Truida heeft vaste verkering sinds Pasen, die zal ook wel gauw dezelfde weg op gaan, want haar verloofde wil emigreren. Hij ziet hier totaal geen toekomst meer. Je weet, onze boerderij is verkocht aan de gemeente, dat moet in de toekomst allemaal bouwgrond worden en een boer blijft tenslotte toch een boer!"

„Wat je gelijk hebt, vrouw," beaamt Brinkers, terwijl hij lachend op John toestapt. „Zit ze weer op haar stokpaardje?" knipoogt hij vrolijk.

„Hoe gaat het met jouw paard, Brinkers?" informeert John.

„Dat zal wel meevallen, denk ik, met een paar dagen rust redt hij het wel weer. Goed dat je nog eens langs komt, dus je bent „Morgenrood" nog niet vergeten."

„Al zou ik het willen, dat lukt nooit! Hier liggen jaren, die eeuwen voor me duurden, maar een boer werd ik toch nooit!"

„Nee, daar was jij niet voor in de wieg gelegd! Vrouw, heb je al koffie?"

„Welzeker! John, ook een bakkie?"

„Graag vrouw Brinkers! Als ik zo eens rondkijk hier, is het of de tijd heeft stilgestaan. Jullie zijn zelf ook niet veranderd."

„Alleen zoveel ouder geworden? En nu beleven we weer spannende tijden. Waar zal 't op uitlopen? God verhoede dat er weer oorlog komt," zegt de boerin ernstig.

Ze babbelen een half uur over allerlei, over Rusland met z'n kunstmaan, over Syrië en Turkije, over 't communisme en andere wereldmachten, maar tenslotte trekt Brinkers deze conclusie: „God heeft het laatste woord, jongen. Hij regeert en zal eens alle duistere machten breken, want de Heere Jezus heeft overwonnen!"

John peutert het bandje van zijn sigaar los. „Jullie zijn zo zeker van je zaak Brinkers, ik zou daar wel eens wat over door willen praten," zegt hij kwasi terloops.

„Wat bedoel je? Over 't geloof soms?"

„Ja en over Jezus. Kunnen jullie dat nu allemaal zo geloven, hebben jullie daar nooit moeite mee gehad?"

„Je moet Gods woord leren verstaan, John; als je het biddend onderzoekt, wijst God je de weg. 't Is nu kerstavond, bijna kerstnacht, de nacht waarin wij er aan denken dat de Heere Jezus geboren is, tot redding van verloren mensen.”

„Ja, dat weet ik. Stel je voor, dat jullie christenen gelijk hebben, maar waar was die kruisiging dan voor nodig? Van een koning, van een verlosser, van een machthebber verwacht je iets heel anders. Die laat zich toch niet weerloos aan een kruis nagelen.”

„Daar gaat het nu juist om, John. Wie is groter, hij die met geweld de wereld onderwerpt, of hij die zich aan die wereld geeft om haar te redden? Dat deed Jezus. Hij zegt in het evangelie: Niemand neemt het leven van Mij af, Ik leg het zelf af. — Zo droeg Hij de zonden van die wereld. Was dat niet gebeurd, dan had Jezus' komst op aarde geen diepgaande betekenis gehad. Vrouw, reik me de bijbel eens, we zullen er Gods woord bij opslaan. Lees je mee John?”

Al pratend vertelt Brinkers van de Messiasverwachting, die reeds uitgesproken werd in het Oude Testament. Het Lam Gods gaf zich als offer voor de zonden der mensen. De Joden offerden, dat weet John wel, een zondoffer. Jezus kwam niet om als koning te heersen op aarde; Hij kwam als bevrijder van zonden en dood. Met Jesaja 53 voor zich, verklaart Brinkers aan John Jezus' lijden en sterven.

John antwoordt niet veel, 't is te zien dat hij nadenkt. Wat hij nu hoort, zal hij niet gauw vergeten. Met dat al vliegt de tijd voorbij, alweer half tien, ziet John. Hij moet haast vertrekken, want de Brinkers gaan doorgaans vroeg naar bed. Toch maken ze vanavond geen haast. Boer Brinkers zit stil naar de dichtgeslagen bijbel te turen. Z'n hart bidt: „Heere, voeg er vanavond één toe aan de miljoenen die Gij eens zaligen zult. Deze jongeman, een zoon van het uitverkoren volk, laat hem Uw woorden geloven, laat hij U eindelijk zien, als Zijn Zaligmaker en langverwachte Messias”

Vrouw Brinkers babbelt met John. „Nog geen verkering?” vraagt ze plagend.

„Tot mijn spijt niet,” zegt John.

„Och wat, een man als jij kan toch best een meisje krijgen?”

„Jazeker vrouw Brinkers, maar 't gaat niet om *een* meisje maar om *het* meisje en dat zit niet zo glad.”

„Nou, daar sta 'k versteld van. Maar zeg eens, je kon ons vanavond best naar de stad rijden, je bent toch hier met je auto?”

„Mij goed, als u weet hoe laat die dienst begint.”

„Wil je 't heus doen, John? Hoor je 't man?”

„Waarom niet, als ik jullie daar een genoeg mee doe.”

„Ja, dat doe je,” glundert de boerin. „Dat vind ik aardig, dat wordt dan een onverwachts uitstapje. Man, maak je je ook klaar om mee te gaan?”

„Natuurlijk vrouw, ik zal me haasten zoveel ik kan, ik ga al.”

Ja, en dan verdwijnen ze beiden in de voorkamer, om zich op zijn zondags te kleden. John wacht, wat heen en weer dreutelend in de keuken. Aardige lui, die Brinkers. Ze hadden veel voor hem gedaan in de oorlog. Aan hen had hij zijn leven te danken. Daar zal hij hen altijd dankbaar voor blijven, want gemakkelijk was hij — vooral toen — niet. Op het laatst was hij bijna een zenuwcrisis nabij geweest Af-schuwelijke tijd toch, hij krijgt nog rillingen als hij er aan denkt.

„We zijn klaar, chauffeur,” lacht de boerin vrolijk.

„Dan kunnen we starten. Komen jullie mee?”

„Rijd eerst de laan maar uit, 'k ben veel te bang voor die sloten aan weerskanten.”

„Goed mevrouw,” gehoorzaamt John. In looppas beent hij naar de wagen, rijdt hem voorzichtig achteruit op de weg. Nu stappen de boer en zijn vrouw in.

„Wat een rijkdom zo per auto naar de kerk, man. Fijn, dat John nu net vanavond kwam, dat heb ik altijd zo graag gewild, naar zo'n kerstnachtsdienst te gaan.”

„Had het dan eerder gevraagd,” knort John, „jullie weten toch dat ik je graag een genoeg doe? Hoe laat begint de kerk?”

„Half elf.”

„Nu, 't is nog vroeg genoeg. Kan het dat ik de klok hoor luiden?”

„Ja, dat is 'm. Wat plechtig klinkt dat op zo'n late avond En wat is de hemel mooi, man, een echt prachtige kerstnacht”

„Als nu de wolken vaneen schoven, vrouw,” fluistert Brinkers.

Ze knikte, terwijl ze even haar hand op zijn hand legt, als bewijs van begrijpen.

Dan zitten ze beiden met eigen gedachten, die zich concentreren op

het kerstgebeuren. Ze naderen de stad, met z'n lichtenzee. Weldra rijden ze in de straten. De kerk ligt in het centrum. John stopt in de onmiddellijke nabijheid van de kerk.

„Ga je mee naar binnen?” vraagt de boer.

„Nee, ik wacht jullie na afloop hier op.”

„Wat doe jij dan al die tijd, John?” vraagt de boerin nieuwsgierig.

„De tijd doden, aangename bezigheid,” grijnst John vermaakt.

„Loop!” hoofdschudt de boerin.

John kijkt hen na, tot ze in de mensenstroom verdwenen zijn. Het loopt druk, 't zal vol zijn daarbinnen. Zou Sara ook naar de kerk gaan? Zij hoort bij deze mensen. Het moet toch wel heerlijk zijn, als je geloven kunt. Hij doet altijd vijandig, maar zijn hart hunkert naar vrede. Soms is hij jaloers op andere mensen . . . zijn moeder was een vrome jodin, maar hij zag haar na die zwarte dag nooit weer . . . Hij heeft mooie herinneringen aan zijn moeder. Zo'n vrouw begeert hij en zo'n vrouw is Sara.

Sara . . . er gaat een schok door hem heen: daar onder die lantaarn, daar komt ze. Ja, dat is ze, in die bruine bontjas. Gejaagd stapt hij de auto uit, sluit automatisch het portier en loopt achter haar aan, z'n ogen aldoor op haar gevestigd. De kerkdeuren door, 't gangpad in naar de plaatsen. Twee banken achter haar zet hij zich neer, hij siddert van emotie. Mooi is Sara! O, hij houdt zoveel van haar, nooit heeft hij iemand ontmoet die hij zo liefheeft. Haar donkere haar glanst als fluweel en haar gezicht is zo devoot. Nu is hij heel dicht bij haar, zonder dat zij het weet. Ze zingt mee met de anderen. Iemand naast hem geeft hem een programma, hij kijkt het even in, maar hij kent er niets van. Hij is hier om Sara! Vluchtig kijkt hij de kerk rond, 't is stampvol geworden. Jubelend en machtig klinken de kerstliederen. Daar is de prediker op de kansel.

Geboren een Heiland die zondaren mint! Daarover spreekt hij. John moet luisteren al dwalen zijn ogen telkens naar Sara. De spreker boeit hem. 't Verhaal van Bethlehem, in die stille, heilige nacht, de open hemel en de engelenzang, hij las het reeds in zijn zakbijbel. Zo'n simpele geschiedenis, met zo'n diepe betekenis. De Messias, toch??? . . . Veracht en verworpen . . . Niet begeerd . . . Gods Zoon? Het duizelt John! Zou het dan tòch waar zijn . . . ? O, hij moet